

Salhiová, Martina

Závěr

In: Salhiová, Martina. *Cesty autorské pohádky po roce 2000 v České republice a v Bulharsku*. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2021, pp. 141-150

ISBN 978-80-210-9951-7; ISBN 978-80-210-9952-4 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144372>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

4 ZÁVĚR

Primárním cílem této publikace je představit českou a bulharskou autorskou pohádku vzniklou v letech 2000 až 2020 a zhodnotit současné tendence v tvorbě pro děti a mládež právě na příkladu autorské pohádky. Literatura pro děti a mládež (literatura za deca i junioši) je současnou literární vědou v obou zemích považována za nedílnou součást národního písemnictví (viz např. její pojetí ve čtyřdílných Janouškových *Dějínách české literatury 1945–1989* z let 2007 a 2008), přesto je pocíťována jen jako její autonomní podoblast (subsystém) se specifickou funkčností (primární orientací na dětského recipienta) a s imanentním vývojem.

V dnešní době jsou kontakty mezi oběma literaturami z hlediska literatury pro děti a mládež omezeny na několik málo výjimek. K podnětným vlivům, které vznikaly v minulosti, již nedochází. Vyšli jsme tedy ze skutečnosti, že se jedná o díla dvou na sobě nezávislých národních literatur, jež měly v minulosti určitá společná kulturní, náboženská a politická východiska, ale nyní se vyvíjejí bez výraznějších vzájemných vlivů.

Nemalou měrou působí na zvýšení zájmu o literaturu pro děti a mládež vědecké bádání v této oblasti, odborné publikace, konference a recenze knih, jež jsou dostupné rodičům, vychovatelům a učitelům jak v tištěné podobě, tak online. V českém prostředí vznikl významný dvousvazkový *Slovník autorů literatury pro děti a mládež 1. Zahraniční spisovatelé* (2007) a *Slovník autorů literatury pro děti a mládež 2. Čeští spisovatelé* (2012), který prozatím v bulharském prostředí chybí. Částečně jej nahrazují webové stránky internetového nakladatelství LiterNet.bg a online katalogy výtvarné a literární tvorby pro děti a mládež *Children's Books from Bulgaria. Contemporary Writers and Artists* z roku 2016, 2017, 2019 a 2020, které editovala Valentina Stoevová.

Hlavní částí práce je analýza vybraných děl, která vykazují žánrové rysy autorské pohádky a jsou napsána v češtině nebo v bulharštině. Použili jsme jednu z možných klasifikací autorské pohádky, a to klasifikaci Jaroslava Tomana, publikovanou ve studii „Česká autorská pohádka devadesátých let 20. století“ (2003).¹¹⁹ Zabývá se sice jiným obdobím – 90. léty 20. století, ale tři základní proudy, jež autor naznačil (imitativně-inovační, imaginativní a nonsensově-parodický), se v pohádkovém žánru v letech 2000 až 2020 dále slibně rozvíjejí.

Lucie Doležalová tuto teorii podrobuje kritice. Imitativně-inovační a nonsensově-parodický narativní přístup v jistém smyslu odráží vztah k lidovému pretextu, avšak pojem imaginativní pohádky považuje až za příliš široký a nekonkrétní (Doležalová 2015: 123). Z této objemné skupiny jsme vyčlenili pohádky, jež určitým způsobem kombinují veršovanou a prozaickou formu. Často se jedná o díla zkušených básníků, kteří se věnují i psaní básní pro dospělé čtenáře.

Milena Šubrtová uvádí další návrhy, jak by bylo možné vymezit (imaginativní) pohádku: pohádkové bilderbuchy, ozvuky čtvrtkovské poetiky, mezi fantazií a realitou, ve znamení mytologizující obraznosti, lyrizace v prozaickém textu, pohádkové příběhy pro dvojho adresáta, pohádka v prostoru návodné literatury (podle M. Šubrtové 2011). Jiná, přesnější klasifikace imaginativní pohádky prozatím chybí.

Naše publikace je výrazně výběrová. Nemá přehledový charakter, který by celkově prozkoumal všechny proměny v oblasti autorské pohádky. Objevuje se totiž trend, který je opakem tendencí v dětské literatuře do roku 1989. Zvyšuje se počet vydávaných titulů, naopak klesá náklad jednotlivých knih (Janoušek 2007: 431).

Jako jedny z nosných tendencí současné literatury pro děti a mládež se jeví pohádky-hry (nejčastěji variující různé konce), knihy-objekty (např. práce se záložkami, rozkládací knihy, knihy propojené s deskovou hrou) a pohádkový bilderbuch (obrázková kniha), který již není určen pouze nejmenším dětem, jak tomu bylo v dřívějších letech. V dnešní době vznikají dokonce i populárně-naučná leporela. S neobyčejným zájmem čtenářů se setkalo dílo české výtvarnice Lucie Seifertové (nar. 1961) – devítimetrové oboustranné leporelo s názvem *Dějiny udatného národa českého a ještě pár (bezvýznamných) světových událostí* (2003), jež obsahuje i trojrozměrné makety budov a měst. Původně ho nechtěl nikdo vydat, a tak autorka s manželem museli založit vlastní nakladatelství, aby velkolepé dílo mohlo vzniknout.¹²⁰ Celkově se vychází z komplexního pojetí dětské knihy 60. let 20. století. Kniha se stává syntézou slova, obrazu, ale i dalších médií či komunikačních forem.

119 V bulharském prostředí dosud nevznikla žádná odborná práce pojednávající celkově o vývoji současné pohádky.

120 Vydání kvalitních knih není příliš jednoduché, a proto se někteří autoři rozhodli založit vlastní nakladatelství. V Bulharsku je tomu tak u nakladatelství Rybka, ve kterém byla vydána jako první kniha o kocourkovi *Rybka* (Rybka, 2013) Kati Antonovové, spolumajitelky nakladatelství. Další malé nakladatelství Horní země založily Vesela Flamburariová a Káťa Kirilovová. U nás podobně vzniklo nejen nakladatelství Petr Prchal, ale i Meander Ivany Pecháčkové a mnoho dalších.

Oblasti děl s výraznou nebo převažující piktorální složkou jsme se dotkli jen okrajově v tvorbě Petra Nikla, která je vždy unikátním výtvarným počinem, a ve dvoudílných dialogických pohádkách *Lupo a Tumba* (2018) autorek Peti Kokudevové a Rominy Beneventiové. U pohádek vždy uvádíme i druhého spolutvůrce – ilustrátora, neboť se výraznou měrou podílí na charakteru dětské knihy.

Protože pohádka patří k jednomu z nejsložitěji definovatelných literárních pojmů, snažili jsme se nastínit i směry v současné literatuře pro dospělé, která je neodmyslitelně propojena s literaturou pro děti a mládež. Jiří Trávníček se domnívá, že lidská bytost je naprogramována vnímat příběhy. Je však nutné tuto schopnost rozvíjet od dětství. V knize *Příběh je mrtev? Schizmata a dilemata moderní prózy* (2003) popisuje různé tendence v současném románu. Odrážejí se i v pohádkových příbězích, např. vliv kulinářství na pohádky Magdaleny Wagnerové je podobný jako uvedení receptů v románu Virginie Zacharievové *9 zajců* (*9 zajci*, 2011).

První část monografie je věnována komparativní metodě a významu jejích výsledků nejen pro rozvoj literárních žánrů, ale i pro translátologická bádání a areálová studia. Dále je uveden příklad vzájemných obohacujících vlivů na tvorbu pro děti a mládež Vítězslava Nezvala a Dory Gabeové. K podobným jevům v česko-bulharském prostředí bohužel již nedochází.

Pomocí komparativní metody jsme vyčlenili čtyři základní zkoumané oblasti: pohádky ovlivněné folklorem, dále deníkové a kalendářní pohádky, jež popisují velké množství svátků a tradic s nimi spojených. Významnou skupinu tvoří lyrizované a rytmičované pohádky a veršované vsuvky rozmanitě začleněné do pohádkového útvaru. Poslední rozsáhlá skupina zahrnuje humorné a nonsensové pohádky, pohádkové perzifláže a travestie. Někdy přesahují rámec dětské literatury a spadají již do tvorby pro dospělé.

Současný stav literatury pro děti a mládež v České republice a v Bulharsku zde zkoumaný na příkladu autorské pohádky je velmi podobný. „Vypravěčská tradice autorské pohádky je u nás vybudována na novověkých ideových principech obsažených v příbězích H. Ch. Andersena“ (Urbanová 2004a: 73). Obdobně je tomu i v bulharské pohádce, dochází v ní k pohybu dobra, pravdy, lásky a krásy směrem k dokonalosti. Pohádkové příběhy vycházejí z představy, že zlo může být vymýceno.

Shodně díla vykazují časté prvky hybridizace – tj. postupování žánrových hranic a funkcí pohádkového příběhu. Mají mnohé společné nejen s dalšími žánry pro děti a mládež, ale i pro dospělé, např. básně v próze Maji Dálgačevové, rytmičované a lyrizované úvody pohádek Karla Šiktance, přesah k bajce, kombinování několika žánrů v pohádkách Radka Malého a Božany Apostolovové. K pověsti a příběhové próze ze života dětí a mládeže tihnou pohádkové příběhy Jiřího Stránského, Simeonky Ilievové a Ismaila A. Čauševa. Vliv detektivního příběhu a hrůzostrašné historiky se projevuje v textech Arnošta Goldflama a Aloise Mikulky, příklon k fantasy u mladého autora Daniela Jordanova. K dobrodružné próze směřuje *Verunka a kokosový dědek* (2004) Pavla Šruta a *Zelená Žozi* (2008)

Stanky Penčevové. Dobrodružný pohádkový příběh skloubený s množstvím písní, které přecházejí od pijácké písně k hravým i zamilovaným, napsal Ivan Radenkov. Inspirace dětskou encyklopedií, odbornou literaturou a školními učebnicemi se objevuje v díle Daniely Krolupperové, Michaely Veteškové, Jany Šrámkové a Sotira Geleva. Jako zastřešující termín pro tyto velmi rozmanité modifikace autorské pohádky by bylo nejlepší používat pojem pohádkové příběhy, jak se k tomu kloní Milena Šubrtová (Šubrtová 2011: 7).

Jiným přesahem je příklon k dalším druhům umění. Jako vizuální artefakty lze vnímat poslední díla Petra Nikla. Je v nich zvýrazněna obrazová část na úkor textové složky. Ester Stará se ve spolupráci s manželem-výtvarníkem pokusila zapojit dítě pomocí tvoření vlastních ilustrací k pohádkovému příběhu *Dům za mlhou. Kniha, do které se může (musí) kreslit* (2013). Příklonem k dramatické formě se vyznačují *Divadelní pohádky* (2009) Veselý Flamburariové. Navázala na starší pohádkovou tradici Valeriho Petrova a rovněž jako slavný bulharský dramatik a pohádkář převedla své divadelní inscenace do literární podoby. O literární adaptaci divadelní hry pro děti *Kukačka* Elina Rachneva se pokusila Nevena Dišlievová-Krāstevová. Vytvořila poutavý pohádkový příběh založený na dialogích žáků s mladou paní učitelkou. Průnikem do televizních a rozhlasových inscenací se vyznačují pohádky Karla Šiktance, který se tak realizoval v době totality, kdy nemohl publikovat pod svým jménem.

Jinou výraznou tendencí je využití lakoničnosti výrazu a nonsensového dialogu. Postavičky Lupo a Tumba Peti Kokudevové připomínají českou čtvrtkovskou linii pohádek, např. postavy Křemílka a Vochomůrky. Nezobrazují žádnou podivnou faunu a flóru, pouze nejběžnější věci, které obklopují malé dítě. Jejich dialogy nejsou založeny na bezbřehé jazykové hravosti. Sebeironickým pohledem dávají možnost nahlédnout do svého více či méně harmonického soužití a čisté, zlomyšlnostmi nezatížené mysli.

Dalším prvkem je proměna klasické černobílé postavy folklorních pohádek, která započala již ve 20. letech 20. století. U hlavních hrdinů dochází k posunu od plochých postav k plastickým, od postav-definic k postavám-hypotézám (viz Fořt 2009). V porovnání s očekáváním dětského recipienta znalého lidových a literárních pohádek dochází k narušení stereotypu pohádkové postavy a její funkce, která byla podrobně popsána Vladimírem Jakovlevičem Proppem.

Nyní se postava ještě více problematizuje. Dospívá ke konci života – může být smrtelná, nevléčitelně nemocná, tragicky umírá, je zavražděna, např. skřítci Radka Malého usínají, aby se už neprobudili, beránek Božany Apostolovové je sežrán vlky. Autoři usilují o zachycení změny charakteru hrdinů – většinou od zlého k dobrému, ale někdy i naopak, např. princezna se po smrti milovaného zahradníka mění v díle Magdaleny Wagnerové v krutou vládkyni. Postavy často slouží jinému účelu a plní jiné role, než bylo obvyklé v lidových a literárních pohádkách – viz Mikulkovy rozmanité ježibaby, které nejsou vždy jednoznačně záporné postavy, dále adaptované démonické a dračí postavy Julie Spiridonovové.

V současné pohádce se nevyskytují dříve oblíbené folklorní postavy – Turek, žid a Cikán. Většinou tvořily vzor vtípálka, vychytralou, nebo naopak hloupou postavu žertovných a lhářských pohádek, kterými se zesměšňovaly lidské nedostatky. Dnes autoři pracují jiným způsobem, více problém alegorizují za využití rozmanitých konotací, odkazů a podobenství a adresují jej celému lidstvu.

Zachytili jsme čtyři výše zmíněné proudy v české a bulharské pohádkové tvorbě. Jedná se především o pohádky autorů střední a mladší generace. Ze starších tvůrců výrazně působí (působili) Iva Procházková, Daniela Fischerová, Viola Fischerová, Božana Apostolovová, Pančo Pančev, Rumen Ivančev, Nikolaj Stojanov, Jiří Stránský, Pavel Šrut, Karel Šiktanc. Nezaměřují se pouze na reedice starší tvorby, ale produkují nové originální texty nebo vydávají texty, které nemohly být dříve z politických důvodů uveřejněny či sloužily k jinému účelu (rodinná korespondence).

Pohádky mohou být různým způsobem ovlivněny folklorem. Tradiční poetika lidové pohádky je obměňována a aktualizována. Tvůrci zpravidla dodržují narativní principy lidové pohádky, avšak do příběhu vnášejí aktuální prvky, které často souvisejí s jejich osobními zkušenostmi, rodinným životem, pohledem na svět, názory a životní filozofií.

V pohádkách Karla Šiktance *O dobré a o zlé moci* (2000), *Hrad Svícen* (2009) a *Hora Zlodějka* (2016) je vidět vliv folklorní pohádky (narativ odpovídá živému vyprávění lidového vypravěče) i dalších žánrů, především folklorní písně, hádanky, zařikání, modlitby. Některé příběhy poukazují na zbytky náboženského (biblického) mýtu v podobě tajemného hlasu, který k hrdinům promlouvá. Objevují se významné prvky, typické i pro jeho básnickou tvorbu – rým, eufonie, množství metafor a personifikací (viz podobnost se sbírkou *Mariášky*, 1970). Šiktancovy pohádky se stávají téměř básnickým dílem. Možnosti autorské pohádky jsou velmi široké, dovedou vypovídat o přáních a touhách mladých lidí, kteří jsou ve věku příhodném pro založení rodiny, ale nejprve musí obstát v životní zkoušce.

K podobnému propojení básnického vidění světa s folklorní tradicí dochází v rytmizovaných pohádkách Maji Dälgáčevové. Její pohádky jsou naopak velmi krátké, připomínají básně v próze. Zobrazená krajina nedosahuje majestátnosti a monumentality jako u Šiktance, je blízká dětskému prožitku, veselému a barevnému vidění světa. Hlavním rozdílem je zacílenost na předškoláky a malé školáky.

Další vybraná díla jsou velmi rozmanitá. Pohádka o jehňátku a vlku z rámcového útvaru *Malá Božana a den odpadků* (2012) Božany Apostolovové připomíná zvířecí lidovou pohádku či bajku, avšak zakončení je tragické. Příběh přináší klasické morální ponaučení – pomoc jedinci v nouzi bude odměněna. Osamocený beránek získá věrného přítele – vlka. Splní se mu největší životní přání, jenže život si jede dál ve vyjetých krutých kolejích.

Vesela Flamburariová v příběhu „Zlaté kouzlo“ ze souboru *Divadelní pohádky* (2009) využívá typických postav lidových pohádek – sudíček. Jejich charaktery

detailně prokresluje. Zároveň dává člověku možnost vzdorovat jejich sudbě. Z pohádky zaznívají temné tóny podobně jako v Niklově tvorbě. Sudička převrací klubka života v rukou, prozatím se nitě hlavních hrdinů bezpečně odvíjejí. Niklova Rybitinka vzdorovala mocné mořské žízni. Byla však takové drobné stvoření, zprvu to nevypadalo, že by mohla zachránit svět.

Pohádka „Křišťálové údolí“ ze souboru *Houbové jezero. Tři kouzelné pohádky* (2016) mladého autora Daniela Jordana vykazuje jak rysy klasické pohádky (splnění tří úkolů – hádanek), tak fantasy příběhu (především přechody mezi říšemi). Dílo poukazuje na blízkost obou žánrů a na jejich oblíbenost u mladých čtenářů a tvůrců.

Legenda o prvním Kukerovi (2016) Dimitara Petrova a jeho spolupracovníků zachycuje starý rituál, kterým se v minulosti zaháněly zlé síly. Mytický prvopočátek byl narušen příchodem lidí, hory se jim brání, nechťejí vydat své poklady. Sesílají na ně nejhorší pohromu – mor.

Oproti tomu trilogie Julie Spiridonovové *Buď mi přítelem* (2015), *Jaké kouzlo se ukrývá pod sněhem* (2015) a *Kde jsi, Slunce* (2017) přináší příběh nepatrného tvora, jenž svou láskou mění chod světa. Kniha je založena na aktualizaci tradičních bulharských folklorních postav. Temné bytosti se mění, pozbývají své démoničnosti. Kniha *Hejkalka* (2016) Petry Martiškové a Terezy Heike je zpracována podobným způsobem. Folklorní postava hejkala je aktualizována, vlastnosti jsou velmi pozměněny, mizí prvek krutosti.

Také pohádky uspořádané podle kalendářního členění roku a pohádkové deníky velkou měrou vycházejí z lidové tradice, hlavně z folklorní písně, dětského folkloru a z rozmanitých aktualizovaných frazeologismů. Stejným způsobem jsou vytvořeny pohádkové cykly Magdaleny Wagnerové *Jablečňák. 366 příběhů na každý den* (2003) a *Žabina & spol. 366 příběhů na každý den / 366 příběhů na dobou noc* (2005), pohádkově-dobrodružná kniha *Verunka a Kokosový dědek. 366 příběhů na každý den* (2004) Pavla Šruta a příběh *O Puclíkovi. 366 příběhů na každý den v roce* (2007), který vytvořila Ivona Březinová.

Frazeologismů používá v největší míře Ivona Březinová. Nejčastěji je obměňuje s ohledem na drobnou hlavní postavu – Puclíka, který si je – podobně jako malé dítě – vysvětluje po svém. Mnohem lépe vyniknou pohádkové příběhy Šrutovy a Wagnerové. Převládá v nich dobrodružný prvek, jenž je přirozenou součástí života předškoláků i dětí školou povinných. Velkou úlohu hrají rozmanité sny a zvláště ní dospělí jedinci, kteří mohou spatřit kouzelné bytosti a nediví se tomu. Jsou totiž básníky nebo v nich zůstala dětská duše. A život by měl být poezie.

Magdalena Wagnerová se rozhodla rok rozdělit ještě jiným způsobem, než je běžné – po týdnech – v knize *Karel aneb Pohádka o našem deštníku* (2006), jež obsahuje padesát dvě pohádky. Jedna z nich je pohádka naruby. Princezna se po polibku změní v chobotnici a šťastně se vyvazuje z královských povinností odchodem do svobodného moře. Opět je zdůrazněn význam snových projevů,

v nichž je fantazie neomezená, nespoutaná. Deštník se ve snu setkává s tvorem, kterému vůbec není k užitku – s chobotnicí na dně moře. Smysl jeho života je ohrožen.

V bulharské pohádkové tvorbě je k periodizaci času využito fiktivních deníků, ve kterých je přístup k lidové tradici pojat jiným způsobem. Kniha Stanky Penčevové *Milý bráško!... Dopisy jednoho jezevčička* (1995) je psána formou dopisů jezevčička Jerryho malému chlapci. Městskému dítěti je přibližován způsob života na venkově, rozmanité tradice a vzájemná sousedská pomoc (hledání ztraceného děvčátka). Jezevčík se chová jako dítě z města. Mnoho samozřejmých věcí nechápe, protože ve městě nebyla příležitost se s nimi seznámit. Dopisy navozují velkou blízkost a intimitu. Jezevčík svého malého „pánička“ zbožňuje, i když se nyní cítí zralejší a zodpovědnější než jeho majitel.

Ďado Pánč vytvořil kratší satirický román pro děti *Deník slůněte Modiho. Román pro děti s obrázky od Ljani* (2001), v němž je zdůrazněna pověstná pracovitost bulharského lidu, která se pozvolna v moderní společnosti vytrácí. Příběh je vyprávěn z pohledu malého afrického slůněte. Po úrazu se dostává do Evropy a podivuje se místním zvykům. Jeho evropská rekonvalescence končí, ale jeho loď do cíle nedopluje, srazí se s jiným plavidlem. Deník tak zůstane nedokončen.

Kouzelným Laponskem a jeho ptačími agenty se zabývá vánoční deník Julie Spiridonovové *Bobi a tajní agenti Dědy Koledy* (2018). Ptáčci pronikají do lidského světa a sledují děti. Všímavý chlapec však poznává, že to nejsou obyčejní zpěváci.

Zbytky iniciačních oslav v podobě plesu jako uvedení do společnosti zachycuje pohádkový zápisníček Vesely Flamburariové *Můj milý zápisníčku. Příhody malé myšky Chrbpíčky* (2009). Je v něm zapsáno vše, o čem si hlavní hrdinka myslí, že je důležité pro mladou myš dámu. Zápisníček je nostalgickou upomínkou na dívčí deníčky, které symbolizují věk nevinnosti.

Oddíl, který je věnován veršovaným vsuvkám, lyrizovaným a rytmizovaným pohádkám, se opět zabývá poetickými pohádkami Karla Šiktance. Dále se zaměřuje na pohádky Zdeňky Braumové *Barevné pohádky a hříčky* (2012). Jsou pojaty didakticky za využití dalších žánrů – šestnáct pohádek o barvách je doplněno omalovánkami, otázkami procvičujícími paměť a porozumění textu, rozmanitými úkoly, říkankami a básničkami. I když patří do návodné literatury, nepostrádají vtip a výrazné pointy.

U jiných autorů tvoří básně veršované úvody k vlastním pohádkám. Vstupní báseň Radka Malého „Malí i velcí“ v souboru *Příhody matky Přírody* (2015) a báseň „Někdo se bojí říci tma“ v příběhu o dvou semínkách *František z kaštanu, Anežka ze slunečnic* (2006) plní rozdílné funkce. První oslovuje a ukázněuje posluchače. Druhá báseň uvádí filozofickou pohádku o cyklickém plynutí času, neustálém rození se a umírání, upozorňuje na pomíjivost života. Je současně kritikou moderní úspěchané doby. Podobného způsobu výstavby textu použila v *Divadelních pohádkách* (2009) Vesela Flamburariová. Úvodní veršované části mají podobnou úlohu jako

báseň Radka Malého „Malí i velcí“. Vtahuje dětské recipienty do příběhu jejich oslovením a vyzváním k poslechu pohádkových příběhů.

Veršované části se staly vtipnými „přílohami“ schovanými na okraji stránek v pohádkách Ďada Pánče *Když chceš, tak věř. 13 pohádek s dezertíky* (2016). Autor v nich mistrně vystihl potřebu dětské hry. Jednak je skryl na okraj pohádek, jednak do nich vložil rozmanité hádanky, vtipné komentáře a pointy příběhů.

Vložených písní a básní využívá Irina Batkiová v pohádkové knize *Měsíční kalamář. Knížka s výmysly a domalovánkami* (2006). Pohádka-sen malého chlapce čeká, až bude dokreslena a oživena barvami. Ivan Radenkov pomocí písní vložených do dobrodružného příběhu *Kocour Frant a záhadný ostrov. Kniha-muzikál* (2018) vyjadřuje lásku k širému moři, radost ze života a soudržnost mezi věrnými přáteli.

Poslední část kapitoly tvoří komparace lyrizovaných a rytmizovaných pohádek o barvách *Pestré pohádky* (2008) Maji Dalgáčevové a staršího textu Daniely Fischerové *Duhové pohádky* (1982). Obě autorky se rozhodly přiblížit malému dítěti rozmanitými asociacemi na okolní barevný svět. I když každá zvolila jiný poetizační postup, výsledek je u obou překvapivě zdařilý.

Veršované části zastávají v pohádkovém textu různé funkce: někdy jsou slavnostním úvodem k celé pohádce, jindy propojují odlišné příběhy a poukazují na jejich podobnost. Dodávají pohádkám většinou radostný, žertovný nádech. Neplatí to pro Radka Malého. Zde se jedná o filozofující verše, které nutí čtenáře zamyslet se nad sebou samým či nad nádherným světem, jenž má kolem sebe, ale přlíš si ho neuvědomuje.

Poslední kapitola se zabývá v současné době velmi oblíbenou formou autorské pohádky – humornými a nonsensovými pohádky, pohádkovými perziplážemi a travestiemi. I v tomto případě je tradiční poetika lidové pohádky různým způsobem obměňována a aktualizována, ale nejen ona, ale i poetika dalších žánrů, především autorské pohádky. Nejenže autoři pohádek vnášejí aktuální prvky, které často souvisejí s jejich osobními zkušenostmi a názory, důležitý je i podtón, jímž vše humorně dokresluje, paroduje nebo ironizuje. Nedomnívají se, že stojí společensky nebo duchovně výše nad lidskou malostí, předsudky a zaostalostí. Často používají sebekritiku a sebeironii, která je převážně mírná, škádlivá, i když někdy trochu zlomyslná a trpká.

Nejčastěji žánr nabývá podoby humorné pohádky pro nejmenší čtenáře a pro předčtenáře, což reprezentuje série pohádek Petra Stančíka s hlavním hrdinou jezevcem Chrujdou a jeho lesními přáteli i pohádky bulharské autorky Mily Popnedelevové-Genovové *Jezevčík ne! Nebo medvědi 2* (2016). Přestože oba autoři použili shodně výrazný prvek antropomorfizace zvířecí postavy, výsledek je jiný. Mila Popnedelevová-Genovová ho totiž zkombinovala s nekulturním a necivilizovaným chováním jezevčíka, který symbolicky zastupuje lidskou sebestřednou společnost. Zvířecí hrdinové se vyznačují touhou pomáhat slabším, poznávat nové, neobjeve-

né, vytvářet ztřeštěné vynálezy. Stančíkova série pohádek je doplněna omalovánkami a komiksem *Jezevec Chrujda vyhání koronavirus* (2020).

Některé pohádky nezachycují jen humorné rodinné situace, ale i ty smutnější a děsivější, které však dobře dopadnou, a to v Goldflamových dílech *Tatínek není k zahoezení. Pohádky pro malé i velké* (2004), *Tatínek 002* (2006) a *Sny na dobrou noc* (2012).

Druhou skupinu tvoří nonsensové pohádky manželů Todorovových *Oliverovy vrtochy* (2011), dvojdílná série o dvou zvířecích kamarádech *Lupo a Tumba* (2018) Peti Kokudevové, adaptace divadelní hry Elina Rachneva *Kukačka* (2012), texty s didaktickou tendencí Ester Staré o dětských neřestech *A pak se to stalo!* (2010), tři pohádkové knihy Pavla Brycze: *Kouzelný svět Gabriely* (2006), *Bílá paní na hlídání* (2010) a *Dětský zvěřinec* (2008) a dílo Petra Nikla – především *Lingvistické pohádky* (2006). V uvedených textech je využito tvůrčí a invenční práce s chytrým převrácením smyslu, texty slouží jak k pobavení, tak i k zamyšlení. Pro tyto pohádky je charakteristické nové vidění světa – nesmyslné, absurdní a paradoxní, prolínání reality a fantazie, častá oscilace mezi pohádkou a příběhovou prózou ze života dětí a mládeže.

Perzifláže známých klasických pohádkových syžetů z pera Aloise Mikulky *Zlatí slavíci a jiné pohádky* (2001) a originální pohádkové travestie Magdaleny Wagnerové: *MODRÁ POHÁDKA aneb Kachna namodro* (2002), *Pavouk na šalvěji. Podzemní (pohádková) travestie* (2003), *Strom s granátovými jablky. Pohádková travestie* (2004), *Hlupýš* (2009), *Krys Veliký* (2010) a *Ryba Chyba* (2012) jsou založeny na uvolněné fantazii, improvizaci, asociaci představ, hře s pohádkovým žánrem, motivem či postavou. Příběhy popírají smysl klasické pohádky, využívají jazykové a situační komiky. Jedná se o tvorbu, která nemá v současných bulharských pohádkách paralelu. Zřejmě to souvisí s tím, že si bulharská autorská pohádka znovu nevydobyła pozici, kterou měla před rokem 1989, kdy se humorné a nonsensové pohádky vyskytovaly hojně.

Poslední analyzovaná díla kladou na čtenáře vyšší nároky, vyžadují od nich vysokou míru připravenosti vnímat text, orientovat se v literatuře, kultuře, historii, celkově v okolním světě. Jedná se o sémanticky zvrstvené texty, které oslovují široké spektrum publika. Tohoto efektu však dosahují i pohádkové příběhy Karla Šiktance, Arnošta Goldflama, Radka Malého, Vesely Flamburariové a Peti Kokudevové, kde nemusí být filozofický rozměr pohádek skryt jen za složitými metaforickými obrazy, ale naopak např. v živém rozhovoru dvou malých postav.

Výše jmenované přístupy k pohádce se v rámci jednoho konkrétního díla většinou neobjevují samostatně. Naopak autoři v pohádkové tvorbě velmi často využívají rozmanitých přístupů a různým způsobem je propojují. U některých pohádek je ovšem velmi obtížné určit dominantní narativní přístup, zvláště jedná-li se o hybridní útvar. Zařazení díla k určitému typu autorské pohádky je mnohdy velmi subjektivní a nepřesné (viz dílo Petra Nikla).

Vidíme tedy poměrně velkou rozmanitost žánru pohádky, jenž zrcadlí pohyby v literatuře pro dospělé, a proto uvádíme pro ilustraci hlavní tendence současné prózy zaznamenané Jiřím Trávníčkem: 1. tendence k esejizování, úvaze a reflexi, které zabírají značnou část vyprávění, 2. zmnožení úhlů pohledu, relativizace hlediska, 3. vypravěčská sebereflexe, metaromán, 4. průzkum lidského vědomí, hledání hranic vnímání a vyprávění, 5. atrofie popisu, bujení detailů, encyklopedičnost, katalogizační vášeň, 6. intertextová hra, literatura z literatury, 7. smír a docenění tradičních postupů, 8. návrat k mýtu pomocí uchování jeho samotné struktury s vyšší vládnoucí autoritou či tematické využití dávných mýtů, 9. proud řeči, mluvnost, 10. využití faktu z reálného života, autentizace (Trávníček 2003: 56–64). Mnohé z těchto tendencí se výrazně objevují i v současných autorských pohádkách.

Z uvedeného vyplývá, že literatura pro děti a mládež je v rukou talentovaných spisovatelů, jejichž díla pro děti a mládež ovlivnila vlastní četba, tvorba pro dospělé čtenáře nebo našli inspiraci v nejbližším okolí a ve své rodině. Často začali pohádky vyprávět vlastním dětem či jiným členům rodiny, později se je snažili předat i dalším recipientům. Z tohoto důvodu se vystříhali častých chyb ostatních tvůrců, jejichž pohádkové knihy jsou souborem pohádek rozličného charakteru určené různým věkovým skupinám. Kontaminace narativních postupů, polytematičnost a nejednotnost adresáta se stává především problémem souborů, na kterých se podílelo více autorů. Dalším výrazným jevem je důraz na piktoriální stránku knihy, někdy dokonce obrazová část vyniká nad textovou složkou.